

УДК 37.018.3

Валентина МАРУЩАК

ОСОБЛИВОСТІ ТРУДОВОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЇХ ЗНАНЬ

Valentina MARUSCHAK

ABOUT SOME PECULIARITIES OF PRIMARY PUPILS' WORKING ACTIVITY AS THE MEANS OF INCREASING THEIR LEVEL OF KNOWLEDGE

Анотація: стаття присвячена проблемі трудового виховання учнів як важливого фактора виховання особистості та засобу забезпечення потреб країни у трудових резервах. Виокремлено питання організації навчання молодших школярів та формування в них любові до праці за допомогою впровадження активних методів навчання.

Annotation: the article deals with the problem of pupils' working education as the important factor in the process of individual's education and means of providing country's demands of working reserves. The problem of organizing and educating of primary pupils and creating their love to labor with the help of active methods of education is allocated.

Ключові слова: трудова активність, трудове виховання, професійне самовизначення учнів.

Мета: розкрити проблему трудового виховання учнів як важливого актора виховання особистості.

У Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті виховання трудової активності, формування працездатності особистості, цивілізованого господаря з високою соціальною відповідальністю визначається як пріоритетний напрям реформування освіти загалом і виховання зокрема.

Для створення відкритого демократичного правового суспільства, духовного відродження потрібні люди, котрі мають добрі навички праці, що задовольняла б потреби як особистості, так і держави.

Важливо сьогодні залучати молодь ще в шкільні роки до суспільно корисної, продуктивної праці, формувати в неї необхідність у цьому, готувати до оволодіння певною професією. Останнім часом відбулося чимало змін у ставленні до трудового виховання, дитячої праці. Зокрема, соціально-екологічна і політична криза в Україні, значне погіршення життєвого рівня населення негативно

позначились на активності до праці. При цьому змінюється і сама її структура.

Успіх виконання поставлених завдань багато в чому залежить і від того, яку трудову активність матимуть діти, закінчивши початкову школу. З погляду на вікові можливості учнів, вона полягатиме не в залученні до продуктивної праці, а психологічній готовності до неї, що не менш важливо. Чим раніше ми розпочинатимемо таку підготовку, тим ефективнішим буде її результат.

Виховання і навчання – тісно пов'язані між собою. Педагог, закладаючи основи знань, водночас готує учнів до складного дорослого життя. Він навчає їх дбайливо ставитися до природи, наполегливо працювати на землі, старанно доглядати й обробляти її, вирощувати хліб, раціонально використовувати природні багатства.

Проблема трудового виховання нині є досить актуальною, і тому метою нашого дослідження є особливості активної трудової діяльності молодших школярів. На основі проведеного вивчення встановлено, що для успішної організації трудового виховання необхідно дотримуватись таких педагогічних умов:

- безпосереднє включення учнів до трудової діяльності;
- педагогічно правильна організація праці;
- допомога і контроль у виконанні трудового завдання;
- мета праці повинна бути зрозуміла і бажана для учнів, а її суспільне значення – очевидне для них;
- праця для дитини виступатиме як необхідність, так і обов'язок;
- приклад дорослих у праці;
- естетична якість у результаті трудової діяльності.

Отже, трудове виховання учнів – це складний і багатогранний педагогічний процес, який потребує дотримання перелічених відповідних педагогічних вимог, використання різноманітних форм, методів, прийомів позаурочної діяльності.

Теоретичні й експериментальні дослідження філософів, соціологів, психо-

логів і педагогів (Б. Ананьєв, В. Асеев, М. Агутов, І. Бех, Л. Виготський, А. Здравомислов, І. Зотова, Ф. Івашенко, О. Кононко, Т. Кудрявцев, В. Молеко, В. Сухомлинський, Д. Фельдштейн, В. Чебишев, В. Ядов та ін.) доводять, що праця стає першою життєвою необхідністю, якщо в ній реалізується можливість прояву творчості й ініціативи, розвитку здібностей, інтелектуальних і духовних сил людини.

Ефективно поставлене трудове виховання, професійна орієнтація, участь у соціально корисній праці – основні фактори економічної свідомості підростаючого покоління. Першочергову роль у цьому процесі відіграють трудові об'єднання учнів, де школярі поєднують теорію навчання з практикою, удосконалюють вміння та навички, поглиблюють знання.

Педагогічні колективи шкіл, з якими ми працювали, визначали чітко мету навчальної та практичної діяльності трудового виховання: збагачення трудового досвіду дітей, виховання працьовитості, повага до людей праці, формування творчих здібностей.

Задля конкретизації ступеня готовності педагогів до проведення експериментальної роботи з проблемами трудового виховання молодших школярів було запропоновано відповісти на запитання. Вони передбачали розуміння таких понять, як “трудова виховання” і “працелюбність”. На запитання “Розкрийте значення поняття “трудова виховання” більшість педагогів не дали достатньо аргументованих відповідей. З опитуваних 100 респондентів тільки 35 відсотків змогли дати більш-менш розгорнуті й точні відповіді на поставлені питання. Більшість педагогів зазнавали труднощі при цьому і відповідали поверхнево, формально.

На запитання “Що таке працелюбність?” отримали такі відповіді: 35% педагогів дали повні й розгорнуті відповіді; 21% відзначили, що працелюбність – особистісна якість, яка є результатом трудового виховання; 18% – активність, інтерес до праці; 15% – постійне вдос-

коналення трудових умінь; 8% – прояв волі, самостійності, дисциплінованості, бажання виконати роботу краще.

Проведене анкетування довело, що значна частина педагогів (80%) вважають, що школа може досягти суттєвих успіхів у трудовому вихованні молодших школярів, при цьому наголошують, що великого значення надається позаурочній педагогічній діяльності. Беручи інтерв'ю, ми були стурбовані тим, що багато педагогів не вміють об'єктивно характеризувати трудові якості своїх вихованців.

Повернення до виховного досвіду народу, його багатих традицій – одна з передумов того, що школа, яку В. Сухомлинський вважав “святиною і надією народу”, була головним скульптором його душі. Однією з провідних у його педагогічній системі залишалась проблема виховання трудової і духовно багаті особистості, здатної усвідомлювати себе “як громадянина, як хранителя духу народу, його ідей, його багатства і цінностей, його неминучої величі” [6, 238].

Розробляючи шляхи підвищення ефективності впливу праці на виховання молодших школярів, нами вивчалися дослідження, де розглядалися методологічні й теоретичні проблеми (В. Афанасьєв, М. Коган, О. Богданова, Е. Мосонзон), соціально-психологічні питання формування особистості (Г. Кон, Л. Божович, В. Крутецький). Щоб правильно вирішити питання, організувати трудове виховання, необхідно теоретично осмислити досвід, надбаний за весь період розвитку педагогічної науки і практики.

Народна система підготовки дітей і молоді до трудової діяльності опановувалася на головних припущеннях – зв'язку виховання з життям, виховання працею. Трудові традиції є своєрідною естафетою, за допомогою якого покоління, яке відійде, передає новому певний життєвий досвід. Вони найбільш стійкі й довготривалі, так як зв'язки з організацією праці, виготовленням її знарядь, видами праці та способами виконання [4, 262].

В. Сухомлинський стверджував, що в народній праці розкриваються особливості національного характеру. Свято першого хліба, свято Матері, свято квітів, “Сад троянд”, “Сад матері” і т. ін. – приклади успішного застосування великим педагогом засобів народної педагогіки в практиці трудового виховання учнів Павлівської школи.

Залишаються актуальними такі народні традиції трудового виховання, як:

- виховання працелюбства, заклика до праці;

- повага до людей праці, до її результатів;

- залучення до праці з раннього віку;
- урахування в трудовому вихованні вікових особливостей і статі;

- залучення дітей і молоді до трудових занять народу з урахуванням місцевих традицій [2, 64].

Для вирішення завдань виховання молодших школярів на основі трудових традицій українського народу використовувалися такі форми роботи:

- ознайомлення з народними традиціями шляхом розповіді про них, розкриття їх цінностей;

- підготовка і проведення бесід, класних годин за народною трудовою тематикою (“Навчання і труд – поруч ідуть”, “Тяжко тому жити, хто не хоче робити”, “Без діла слабше сила” та ін.);

- свята народного календаря;

- проведення фольклорних свят;

- залучення учнів до виготовлення національного одягу, предметів побуту;

- постійне збирання творів народного надбання, створення етнографічних гуртків;

- виготовлення творчих робіт для кабінету народознавства.

Збагативши заняття народознавчим змістом, було застосовано в школах Миколаївщини такі масові заходи, як шкільні свята: день урожаю, день пахів, день книги та ін.; благодійні акції “Чарівник”, “Зелена аптека”, “Допоможемо птахам” тощо; зустрічі з гостями (народними умільцями, майстрами, знавцями фольклору); виставки творчих робіт учнів (писанок, вишиванок, виробів із соломи, металу, народних кулінарних виробів); прогулянки, екскурсії (у природу на промисловий чи сільськогосподарський об'єкт); експрес-ігри; ранки “Принеси водиці з чистої криниці” та ін.; збору врожаю, лікарських рослин тощо.

Аналіз педагогічної літератури дозволив зробити висновки, що виховувати означає готувати людину до повсякденного життя. Освіта як один із найважливіших компонентів вихованості відіграє провідну роль у формуванні особистості, проте не визначальну.

Результати дослідження свідчать, що проблеми професійного самовизначення учнів ефективні в середньому шкільному віці.

Наукове обґрунтування суті праці як творчої діяльності людини, необхідності поєднання навчання учнів з продуктивною працею здійснили А. Макаренко, С. Шацький, В. Сухомлинський. Думки і досвід видатного педагога В. Сухомлинського з трудового виховання висвітлені в багатьох його кни-

гах: “Павлівська середня школа”, “Серце віддаю дітям”, “Методика виховання колективу”, “Сто порад учителів”, “Праця і моральне виховання” та статтях. Він обґрунтував принципи трудового виховання, охарактеризував види громадянської і суспільно корисної роботи учнів, педагогічні вимоги до її організації. Праця дітей повинна мати якомога більше спільного з продуктивною працею дорослих. Від цього залежить її виховний вплив, наголошував В. Сухомлинський.

Вироблені учнями матеріальні цінності мають характер іграшок, але ми їх використовували у виховній роботі (наприклад, іграшки, виготовлені учнями початкових класів Вознесенської школи, передавали у дитбудинок, дитячий садок, прикрашали кімнати вишивками, картинами). Молодші школярі отримували велике задоволення від тієї роботи, заохочення, похвали педагогів. Залучаючи учнів до посиленої дослідницької роботи, ми прищеплювали любов до рідного краю, повагу до землі, людей, котрі на ній працюють.

Здійснюючи експериментальну роботу у Вознесенській загальноосвітній школі-інтернаті I–II ступенів Миколаївської області з метою довести, що рівень вихованості залежить від форми організації навчального процесу, методів та засобів, що підвищують ефективність проведення позакласних заходів, ми вибрали два класи. Вивчали успішність і рівень вихованості 3-А і 3-Б класів методом паралельного порівняння. Перший показник у двох паралельних класах на початковому рівні був порівняно однаковим на уроках української мови та читання.

Правильний вибір форм навчання сприяв якісному засвоєнню матеріалу. Використання на уроці цікавих вправ, загадок, прислів'їв, приказок, казок, скоромовок, проведення навчально-виховних бесід підвищили не тільки інтерес до предмета, але й рівень вихованості молодших школярів.

Загальний рівень успішності і вихованості в експериментальному класі підвищився завдяки зацікавленості та безпосереднім практичним діям кожного учня.

Повторна перевірка знань довела, що діти в цих класах краще засвоїли матеріал, усвідомлено оперували знаннями у виконанні завдань, підвищилась їхня ініціатива. Результати педагогічного експерименту підтвердили, що трудове виховання необхідно здійснювати щохвилино, за допомогою різних прийомів організованої, цілеспрямованої роботи, що базувалась би на принципах особистісно орієнтованого підходу.